

บทที่ 6

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมสรุปการวิจัย อภิปรายผล และ
ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงวิจัยและพัฒนา

1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง มี 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนา
ศูนย์การเรียนรู้ ประชากร คือ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และพระภิกษุในเขตพื้นที่การศึกษา
จังหวัดนนทบุรี จำนวน 139 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 16 คน คือ ผู้บริหาร 278 คน ครูผู้สอน
417 คน ผู้ปกครอง 834 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงเพื่อตอบแบบสอบถาม พระภิกษุ จำนวน
30 คน และนักเรียน 120 คน ได้มาโดยเลือกแบบเจาะจงเพื่อใช้สัมภาษณ์ กลุ่มที่ 2 เพื่อระดม
ความเห็นเกี่ยวกับร่างศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม ประชากร คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี
การศึกษา ด้านการศึกษา และด้านคุณธรรมจริยธรรม กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี
การศึกษา จำนวน 7 คน ด้านการศึกษา จำนวน 6 คน และด้านคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 7 คน รวม
20 คน กลุ่มที่ 3 เพื่อทดลองใช้ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม ประชากร คือ นักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 4 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 139 โรงเรียน กลุ่ม
ตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คน ประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 40 คน
และประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 40 คน รวม 120 คน ที่เรียนในภาคการศึกษาที่ 2/2551 ได้มาโดย
เจาะจง คือ โรงเรียนคลองเกลือ เขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนนทบุรี เขต 2

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วย (1)
แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับศูนย์คุณธรรมจริยธรรม เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบจำนวน
2 ฉบับ ฉบับที่ 1 สอบถามผู้บริหารและครู ฉบับที่ 2 สอบถามผู้ปกครอง จำนวน 5 ตอน ตอนที่ 1
ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 ความคิดเห็นในด้านการบริหารและการจัดการของศูนย์การเรียนรู้ ตอนที่ 3
ความคิดเห็นในด้านวิชาการของศูนย์การเรียนรู้ ตอนที่ 4 ความคิดเห็นในด้านบริการของศูนย์การ
เรียน และตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะ แบบสอบถามได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพของผู้ทรงคุณวุฒิและ
ได้ทดลองใช้ก่อนใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง (2) แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับศูนย์คุณธรรม
จริยธรรมสำหรับเด็กประถมศึกษาและแบบสัมภาษณ์พระภิกษุเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ครอบคลุม ด้านการบริหารและจัดการศูนย์ ด้านวิชาการ และด้านการบริการ (3) การพัฒนาศูนย์ การเรียนคุณธรรมจริยธรรม มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาองค์ความรู้เพื่อใช้ในการจัดตั้ง ศูนย์ ขั้นที่ 2 ร่างศูนย์การเรียนรู้ ขั้นที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นเกี่ยวกับร่างศูนย์การเรียนรู้ ขั้นที่ 4 พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ขั้นที่ 5 ตรวจสอบและรับรองศูนย์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และขั้นที่ 6 ทดลองใช้ศูนย์ การเรียน และ (4) แบบประเมินและรับรองผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพของศูนย์การเรียนรู้ เครื่องมือที่กล่าวข้างต้น ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิและทดลองใช้ก่อนนำมาใช้ กับกลุ่มตัวอย่าง

2) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองใช้ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมประกอบด้วย (1) ชุด การเรียนส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในมุ่มสื่อสิ่งพิมพ์และมุ่มสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประกอบด้วย แบบทดสอบก่อนเรียนหรือแบบถามตอบและเฉลยแบบทดสอบ สื่อที่ใช้ในชุดการเรียนรู้ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือนิทาน หนังสือภาพ และหนังสือการ์ตูน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วีซีดี และซีดี กิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบเกมส์ แนวตอบกิจกรรม และแบบทดสอบหลัง เรียนและเฉลยแบบทดสอบ ชุดการเรียนรู้ที่พัฒนามีจำนวน 23 ชุด ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพและ ปรับปรุงชุดการเรียนรู้ก่อนนำไปใช้ และ (2) แบบสอบถามความคิดเห็นนักเรียนเป็นคำถามแบบ มาตรฐานประมาณค่า 3 ระดับ และแบบเลือกตอบสิ่งที่สอบถามครอบคลุม มุมต่าง ๆ ในศูนย์ องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ ผลที่ได้รับจากการเรียน และความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่ ได้รับ แบบสอบถามได้ผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒินำไปทดลองใช้ก่อนใช้จริง

1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย (1) การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการพัฒนาศูนย์การ เรียนคุณธรรมจริยธรรม มีดังนี้ คือ เก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง ใช้วิธีการเก็บข้อมูลทางไปรษณีย์ เก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นแบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและพระภิกษุใช้วิธีการสัมภาษณ์ จัตุระคมความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาร่างศูนย์การเรียนรู้ และเก็บรวบรวมข้อมูลแบบประเมิน และรับรองคุณภาพของระบบจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยคณะผู้วิจัย และ (2) การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อ ทดลองใช้ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม มีดังนี้ คือ ให้นักเรียนใช้ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรมโดยเฉพาะที่มุมการเรียนรู้เป็นเวลา 7 วัน และแจกแบบสอบถามให้นักเรียนตอบ

1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ เนื้อหา

1.6 ผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์คุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กประถมศึกษา มีดังนี้

1.6.1 ผลการวิจัยความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรมสำหรับเด็กประถมศึกษา

1) ผลการวิจัยด้านการบริหารและการจัดการของศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม พบว่ามีความเห็นระดับมากที่สุด ในเรื่อง (1) ศูนย์การเรียนรู้ควรอยู่ในความรับผิดชอบของเขตพื้นที่การศึกษา (2) ควรตั้งอยู่ที่วัด (3) รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุน (4) วัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้ คือ ส่งเสริมให้เด็กมีความรู้คุณธรรมจริยธรรม นำสู่การสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดี (5) บุคลากรในศูนย์การเรียนรู้ ประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์ ครูผู้สอน บุคคลตัวอย่างในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไป และ (6) ส่วนประกอบภายในศูนย์การเรียนรู้ ประกอบด้วย ห้องสมุด มุมสื่อสิ่งพิมพ์ มุมสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ห้องเสวนาธรรม คูหารายบุคคล ห้องประชุม ลานปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา และศาลาพักผ่อน

2) ผลการวิจัยด้านวิชาการของศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม พบว่ามีความเห็นระดับมากที่สุด ในเรื่อง ความรู้ที่เด็กในศูนย์ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญู ความขยัน ความเมตตา ความกรุณา ความไม่โลภ การให้อภัย การมีสติ การทำความดี การนั่งสมาธิ พุทธประวัติของพระพุทธเจ้า การสวดมนต์ การเสียสละ การข่มใจ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีสติ การมีน้ำใจ การให้ทาน การพูดจาดี การเกรงกลัวต่อบาป การพึ่งพาตนเอง การทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ความอดทน ความชื่นชมยินดีต่อผู้อื่น และพุทธประวัติของสาวกของพระพุทธเจ้า (2) สื่อที่ควรมีในศูนย์การเรียนรู้ คือ หนังสือการ์ตูน (3) ส่วนประกอบในชุดการเรียนรู้ ควรประกอบด้วย การตอบคำถามก่อนเรียน กิจกรรมที่ทำหลังจากเรียน สื่อในลักษณะเกมส์หรือการถามตอบ และการตอบคำถามหลังเรียน (4) วิธีเรียนในศูนย์การเรียนรู้ คือ การให้นักเรียนเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้และยืมสื่อไปเรียนที่บ้านแล้วนำมาส่งคืน (5) รูปแบบการเรียนของนักเรียนในศูนย์การเรียนรู้ คือ เรียนกับครูผู้ปกครอง พระภิกษุสงฆ์ และผู้นำชุมชน (6) การประเมินในศูนย์การเรียนรู้มีการประเมินตนเองทั้งก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน (7) คำแนะนำและความช่วยเหลือที่จะให้แก่เด็กเรียนในศูนย์การเรียนรู้ คือ การใช้สื่อในศูนย์ (8) บุคคลที่ควรทำหน้าที่ให้ความรู้และคำปรึกษาแก่นักเรียนในศูนย์ คือ พระภิกษุสงฆ์ และ (9) การนำผลการเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้ไปใช้ คือ การมอบวุฒิบัตรหรือประกาศว่าได้ผ่านการเรียนในศูนย์มาแล้ว

3) ผลการวิจัยด้านการบริการของศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม พบว่า มีความเห็นในระดับมากที่สุด คือ (1) การเปิดบริการของศูนย์เปิดทุกวัน (2) ควรเปิดเวลา 08.30-17.00 น. และ (3) การให้บริการของศูนย์การเรียนรู้ควรให้บริการด้านคำปรึกษาในการเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม

1.6.2 ผลการวิจัยความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม

1) ผลการวิจัยด้านการบริหารและการจัดการศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้ปกครองมีความเห็นมากที่สุด ดังนี้ คือ (1) หน่วยงานรับผิดชอบดูแลศูนย์ คือ เขตพื้นที่การศึกษา

(2) สถานที่ตั้งศูนย์ควรตั้งอยู่ที่วัด (3) วัตถุประสงค์ของศูนย์ คือ ส่งเสริมให้เด็กมีความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อนำสู่การสร้างลักษณะนิสัยที่ดีต่อไป (4) ผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ คือ ครูผู้สอน พระภิกษุสงฆ์ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ประชาชนทั่วไป และนักเรียน (5) ส่วนประกอบในศูนย์การเรียนรู้ ประกอบด้วย ห้องสมุด มุมสื่อสิ่งพิมพ์ มุมสื่ออิเล็กทรอนิกส์ คูหารายบุคคล ห้องเสวนาธรรม ห้องประชุม ลานปฏิบัติกิจกรรม การศาสนา และศาลาพักผ่อน

2) ผลการวิจัยด้านวิชาการของศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม พบว่า ผู้ปกครองมีความเห็นมากที่สุด ดังนี้คือ (1) ความรู้ที่ควรให้แก่เด็ก ควรประกอบด้วย การนั่งสมาธิ การทำความดี ความขยัน ความกตัญญู การซื่อสัตย์สุจริต พุทธประวัติของพระพุทธเจ้า การมีสติ การสวดมนต์ เมตตา กรุณา การเสียสละ การไม่โลภ การมีน้ำใจ การให้ทาน พุทธประวัติของพระสาวกของพระพุทธเจ้า การพึ่งพาตนเอง การให้อภัย การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการพูดจาดี (2) สื่อในศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ หนังสือการ์ตูน (3) วิธีเรียนในศูนย์การเรียนรู้ให้นักเรียนเรียนที่ศูนย์ได้และยืมสื่อไปเรียนที่บ้าน (4) บุคคลที่ทำหน้าที่ให้ความรู้และคำปรึกษาในศูนย์ ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่/นักวิชาการ บุคคลในชุมชน และผู้นำชุมชน (5) รูปแบบการเรียนในศูนย์การเรียนรู้เรียนกับครู/ผู้ปกครอง/พระภิกษุสงฆ์/ผู้นำชุมชน เรียนกับบุคคลตัวอย่างทางจริยธรรม เรียนกับเพื่อนเป็นกลุ่ม และเรียนด้วยตนเอง และ (6) การนำผลการเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้ไปใช้ โดยให้ใบประกาศว่าได้ผ่านการเรียนในศูนย์

1.6.3 ผลการวิจัยความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม จากการสัมภาษณ์ พบว่า

1) ผลการวิจัยด้านการบริหารและการจัดการของศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม พบว่า (1) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนควรตั้งอยู่ที่วัดหรือโรงเรียนประถมศึกษา และ (2) วัตถุประสงค์สำคัญของศูนย์การเรียนรู้ให้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน และมีความรู้ในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม

2) ผลการวิจัยด้านวิชาการของศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม พบว่า (1) เนื้อหาสาระควรมีในศูนย์เกี่ยวกับความเมตตา กรุณา การให้ทาน การเสียสละ การพูดจาไพเราะ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ ความกตัญญู การให้อภัย การข่มใจ การอดทน การพึ่งพาตนเองอย่างมีสติ การมีน้ำใจ ความขยัน การไม่โลภ การทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การทำความดี ความซื่อสัตย์สุจริต การเกรงกลัวต่อบาป และความชื่นชมยินดีต่อผู้อื่น (2) รูปแบบการเรียนในศูนย์การเรียนรู้ต้องการเรียนกับพระภิกษุ ครูผู้สอน เรียนเป็นกลุ่มกับเพื่อน และเรียนด้วยตนเอง (3) สื่อที่ต้องการให้มีในศูนย์การเรียนรู้ คือ หนังสือนิทาน หนังสือการ์ตูน และหนังสือภาพ (4) บุคคลที่ควรให้ความรู้และคำปรึกษาในศูนย์ คือ พระภิกษุ ครูผู้สอน และบุคคลที่ทำความดี (5) วิธีการเรียนใน

ศูนย์การเรียนรู้มาเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้ และต้องการให้ศูนย์ให้เด็กยืมสื่อไปอ่านที่บ้าน และ (6) การประเมินศูนย์การเรียนรู้ควรมีการประเมินก่อนเรียน ประเมินระหว่างเรียน และประเมินหลังเรียน

3) ผลการวิจัยด้านบริการของศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม พบว่า (1) ควรเปิดให้บริการของศูนย์การเรียนรู้ทุกวันเวลา 9.00-18.00 น. (2) การให้บริการของศูนย์การเรียนรู้ต้องการให้ยืมสื่อไปศึกษาที่บ้านได้ และ (3) สิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรมีในศูนย์ ได้แก่ โทรศัพท์ สาธารณะ ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ศาลาพักผ่อน และลานบุญ

1.6.4 ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของพระภิกษุเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ พบว่า

1) ด้านการบริหารและการจัดการศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม มีดังนี้ (1) ศูนย์การเรียนรู้ควรอยู่ในความรับผิดชอบของกรมศาสนา (2) ควรตั้งอยู่ที่วัดหรือโรงเรียนประถมศึกษา (3) วัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้กับเด็ก และเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันส่งเสริมให้เกิดคุณธรรมจริยธรรม (4) บุคลากรในศูนย์ควรประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชุมชน บุคคลตัวอย่างในชุมชน ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และ (5) บทบาทสำคัญของพระภิกษุในศูนย์ คือ การเทศน์หรือการอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี

2) ด้านวิชาการของศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม มีดังนี้ (1) เนื้อหาสาระที่ควรสั่งสอนให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรม คือ การทำความดี เมตตากรุณา กตัญญู ความซื่อสัตย์ การให้ทาน การเสียสละ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ ความสามัคคี การให้อภัย การข่มใจ การอดทน การพึ่งพาตนเอง การมีสติ การมีน้ำใจ ความขยัน การไม่โลภ การทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การทำความดี การเกรงกลัวต่อบาป พุทธประวัติพระพุทธเจ้า และการนั่งสมาธิ (2) สื่อที่ควรมีในศูนย์การเรียนรู้ คือ ชุดการเรียนรู้ และหนังสือนิทาน (3) บุคคลที่ทำหน้าที่ให้ความรู้และคำปรึกษาในศูนย์ พระภิกษุสงฆ์ บุคคลในชุมชน ครูผู้สอน ผู้ปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ในชุมชน และ (5) การประเมินการเรียนรู้ในศูนย์ด้วยแบบทดสอบ

3) ด้านการให้บริการของศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม พบว่า (1) ศูนย์ควรเปิดให้บริการทุกวันและเวลา 9.00 ถึง 17.00 น. (2) สิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรมีให้บริการครอบคลุม โทรศัพท์ สาธารณะ เครื่องถ่ายเอกสาร ศาลาพักผ่อน และลานสร้างบุญ

1.6.5 ผลการระดมความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม

สำหรับเด็กประถมศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 20 คน ระดมความเห็นเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม สรุปประเด็นสาระสำคัญดังนี้ โดยภาพรวมรายละเอียดของศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม

มีความชัดเจนและมีความเป็นไปได้ในการดำเนินการ ครอบคลุมปรัชญาของศูนย์ วิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมายของศูนย์ นโยบาย เป้าหมาย มาตรการ โครงสร้างการบริหารของศูนย์ ระบบบริการศูนย์ บุคลากร ส่วนประกอบของศูนย์ เนื้อหาสาระเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม สื่อที่ใช้ในศูนย์ ขั้นตอน การเรียนในศูนย์ การจัดกิจกรรมในศูนย์ การประเมินและติดตาม สิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างมาตรฐาน และงบประมาณ นอกจากนี้ คณะผู้เชี่ยวชาญเห็นเหมือนกันว่า ศูนย์การเรียนรู้ คุณธรรมจริยธรรมน่าจะนำไปใช้ได้ และเกิดประโยชน์กับเด็กในการให้ความรู้

1.6.6 ผลการประเมินและรับรองของผู้ทรงคุณวุฒิ

โดยภาพรวมศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมมีคุณภาพอยู่ในระดับดี สามารถนำไป จัดตั้งเป็นศูนย์ต่อไป

1.6.7 ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กประถมศึกษา ประกอบด้วย (1) ปรัชญา เป็นแหล่งความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้เด็กมีโอกาสศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองตาม ศักยภาพแห่งตน มีการบริหารจัดการโดยสมาชิกในชุมชน (2) วิสัยทัศน์ครอบคลุม ศูนย์รวม ความรู้ ถ่ายทอดความรู้ สร้างเครือข่ายคุณธรรมจริยธรรมกับชุมชน และมีส่วนร่วมจัดการเรียนการ สอนในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม และสามารถนำความรู้ไปสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีให้กับตนเอง (4) นโยบาย ครอบคลุมดำเนินการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ให้ความรู้โดยผ่านสื่อ ให้บริการยืม สื่อการศึกษา จัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ ส่งเสริมสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของ ศูนย์ ให้คำแนะนำและคำปรึกษา และประเมินและติดตามการเรียนของเด็ก (5) เป้าหมายเชิงปริมาณ ให้บริการกับเด็กประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงปีที่ 6 เปิดให้บริการในวันราชการและวันหยุดราชการ ระหว่าง 08.30-18.00 น. เป้าหมายเชิงคุณภาพ เด็กประถมศึกษาที่มีความรู้ มีความพึงพอใจ และมีเจต คติที่ดีต่อศูนย์ (6) มาตรการจัดทำแผนแม่บทและจัดทำแผนปฏิบัติการ จัดตั้งคณะกรรมการ ดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ ประสานงานกับวัด จัดประชุมชี้แจงกับสมาชิกชุมชน วางแผน เตรียมการ ในการดำเนินการ จัดอบรมบุคลากรให้มีความรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรม จัดทำโครงการส่งเสริม ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม และจัดทำเครื่องมือและเกณฑ์การประเมิน (7) โครงสร้างการ บริหารงานศูนย์ ครอบคลุม งานสื่อสิ่งพิมพ์ งานสื่ออิเล็กทรอนิกส์ งานสื่อพื้นบ้าน งานจัดกิจกรรม และนิทรรศการ และงานฝึกอบรม (8) ระบบบริหารศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมจัดตั้งขึ้นในรูปแบบ ของคณะกรรมการอุปถัมภ์ประกอบด้วย สมาชิกในชุมชนต่อไปนี้ คือ ผู้นำชุมชน ภิกษุสงฆ์ ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และบุคคลที่มีแบบอย่างที่ดี (9) บุคลากร ประกอบด้วย หัวหน้าศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม และเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัคร (10) ส่วนประกอบของศูนย์ ประกอบด้วย มุมการเรียนรู้ 3 มุม คือ มุมสื่อสิ่งพิมพ์ มุมสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มุมสื่อพื้นบ้าน และห้อง สำหรับวางชุดการเรียน นอกจากนี้ควรมีห้องสมุด ห้องเสวนาธรรม ห้องประชุม ภัตตาคารบุคลิก

ลานปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ศาลาพักผ่อน บริเวณทางเดินจัดนิทรรศการ ห้องเก็บวัสดุ และห้องทำงาน (11) เนื้อหาสาระเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม เนื้อหาสาระจัดไว้มุมสื่อสิ่งพิมพ์ มุมสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมุมสื่อพื้นบ้าน จำแนกเป็น (11.1) เนื้อหาสาระที่เป็นหลักธรรมคำสอนที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ เมตตา กรุณา การให้ทาน การเสียสละ การพูดจาที่ดี การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ การกตัญญู การให้อภัย การข่มใจ ความอดทน การพึ่งพาตนเอง การมีสติ การมีน้ำใจ ความขยัน การไม่โลภ การทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การทำความดี การซื่อสัตย์สุจริต การเกรงกลัวต่อบาป ความชื่นชมยินดีต่อผู้อื่น และ (11.2) เนื้อหาสาระที่เป็นพระพุทธรูปประวัติของพระพุทธรูปเจ้าและพุทธรูปประวัติของสาวกของพระพุทธรูปเจ้า การสวดมนต์ และการนั่งสมาธิ (13) สื่อที่ใช้ในศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบของชุดการเรียนรู้ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วย การถามตอบหรือแบบทดสอบก่อนเรียน/เฉลย หนังสือนิทาน หนังสือภาพ หนังสือการ์ตูน ซีดี และวีซีดี กิจกรรมและแบบทดสอบหลังเรียน/เฉลย (14) ขั้นตอนการเรียนรู้ในศูนย์ ครอบคลุมสมัครเป็นสมาชิกของศูนย์และเรียนรู้ในมุมต่าง ๆ (ทำแบบทดสอบก่อนเรียนและเฉลย ศึกษาสื่อประเภทสิ่งพิมพ์หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อพื้นบ้าน ทำกิจกรรมการเรียนรู้และเฉลย และทำแบบทดสอบหลังเรียนและเฉลย) (15) การจัดกิจกรรมในศูนย์ ประกอบด้วย กิจกรรมการแข่งขัน กิจกรรมการประกวด กิจกรรมการแสดง และกิจกรรมฟังบรรยาย (16) การประเมิน ครอบคลุมการประเมินก่อนเรียน การประเมินระหว่างเรียน และการประเมินหลังเรียน และติดตามการเรียนรู้ (17) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เครื่องถ่ายเอกสาร โทรศัพท์สาธารณะ ร้านหนังสือซีดีและวีซีดี ลานสร้างบุญ ร้านอาหารและเครื่องดื่ม และลานจอดรถ (18) โครงสร้างพื้นฐาน ประกอบด้วย ที่ดินหรือสถานที่พื้นที่ของศูนย์ และสาธารณูปโภค และ (19) งบประมาณ

1.6.8 ผลการวิจัยเกี่ยวกับการทดลองใช้ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมสำหรับระดับ

ประถมศึกษา พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีความชอบศูนย์การเรียนรู้ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ มีความชอบในระดับมากทุกข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 3.00$) คือ ชอบชุดการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ และชอบเรียนในศูนย์การเรียนรู้สอนให้เป็นคนดี คุณธรรมที่ได้รับจากการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ คือ ความกตัญญู การมีสติ ความซื่อสัตย์ ความเมตตา กรุณา ความกล้าหาญ การมีศีล ความสามัคคี การเสียสละ ความขยัน การไม่โลภ การไม่โกหก การพูดจาไพเราะ ความอดทน และการประหยัด

2. อภิปรายผล

ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กประถมศึกษาที่พัฒนาขึ้นและผ่านการทดลองใช้ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และภิกษุสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญ ต่างมีความเห็นเหมือนกันว่าศูนย์นี้ควรตั้งอยู่ที่วัด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิถีชีวิตของคนไทยในเรื่องบุญหรือบาป ความดีหรือความชั่วนั้น สถาบันศาสนามีความสำคัญมากและผู้ที่เป็พระภิกษุสงฆ์เป็นที่เคารพสั่งสอนให้ทำความดี

ส่วนประกอบของศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมโดยเฉพาะ มุมสิ่งพิมพ์ มุมสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มุมสื่อพื้นบ้านในแต่ละมุมจะมีสื่อและชุดการเรียน จากการทดลองใช้ศูนย์การเรียนรู้ ได้สอบถามความคิดเห็นของนักเรียนจำนวน 120 คน มีความเห็นในระดับมากที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดกว่าทุกข้อว่า ชอบเรียนด้วยชุดการเรียนและชอบเรียนในศูนย์การเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชุดการเรียนที่คณะผู้วิจัยออกแบบโดยใช้หนังสือนิทาน หนังสือภาพ ตามที่เด็กหรือนักเรียนมีความต้องการศึกษาจากสื่อเหล่านี้ เป็นเนื้อหาสาระได้ออกแบบกิจกรรมในรูปแบบเกมส์ให้เด็กได้เรียนด้วยตนเองหรือเป็นกลุ่ม เป็นเกมส์ใช้เวลาในการเล่นที่สั้น ไม่มีกติกการเล่นมากไม่ต้องเคลื่อนไหวร่างกาย ในเกมส์จะให้ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเนื้อหาสาระในเกมส์จากหนังสือนิทาน หรือหนังสือภาพที่เด็กอ่าน จากการสัมภาษณ์หรือสังเกตเด็กในระหว่างการทดลองใช้ศูนย์การเรียนรู้ เด็กให้ความเห็นว่า “อยากเรียนแบบนี้ให้ความรู้และเพลิดเพลิน มีให้เลือกมากมาย” ในระหว่างการทดลองเด็กจะไม่ส่งเสียงจะอ่านและทำกิจกรรม เมื่อหมดเวลาก็ยังไม่อยากเลิกใช้ศูนย์การเรียนรู้ นอกจากนี้ เด็กจะชอบกิจกรรมในชุดการเรียน เด็กยังให้ความเห็นว่าเนื้อหาสาระในชุดการเรียนสอนให้เป็นคนดีนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเนื้อหาสาระในชุดการเรียน ได้มาจากการสัมภาษณ์ความเห็นของเด็กในเบื้องต้น

นอกจากนี้เด็กเห็นว่าศูนย์การเรียนรู้สอนให้เป็นคนดี ในศูนย์การเรียนรู้มีชุดการเรียนคุณธรรมจริยธรรมที่ให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมหลายด้าน โดยเฉพาะ ความซื่อสัตย์ กตัญญู อดทน ความเสียสละ ความขยัน ในประเด็นนี้ตรงกับงานวิจัยของ พรน้ำคำ ป็องกันภัย (2548) ได้ทำการวิจัยพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนสัมมาสิกขาสันติอโศกที่ชุมชนคาคหวัง ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนสันติอโศกคาคหวังให้นักเรียนมีพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม คือ ขยัน ซื่อสัตย์ เมตตา เสียสละ อดทน และกตัญญู ซึ่งแสดงให้เห็นว่าศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมที่พัฒนาขึ้นมีส่วนสำคัญที่ให้ความรู้แก่เด็ก

ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมมีส่วนสร้างเสริมหรือพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทั้ง (1) ทางตรง กล่าวคือ ในศูนย์การเรียนรู้มีห้องเสวนาธรรมให้เด็กได้เสวนาธรรมกับพระภิกษุโดยตรง มีลานปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ให้เด็กได้สวดมนต์ ไส้บาตร และนั่งสมาธิ (2) ทางอ้อม กล่าวคือ ในศูนย์การเรียนรู้มีมุมการเรียน 3 มุมที่ให้ความรู้ผ่านทางตา ทางหู และทางสัมผัส คือ มุมสื่อสิ่งพิมพ์

มุมสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมุมสื่อพื้นบ้าน ศูนย์การเรียนรู้สร้างเสริมหรือพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางตรงและทางอ้อม ในประเด็นนี้สอดคล้องกับนักการศึกษาด้านจริยธรรม คือ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2543: 181-185) และประยงค์ เนาบุตร (2548: 28-35) ที่กล่าวว่า การสร้างเสริมหรือพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมีทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยให้สัมพันธ์กันทั้งสองวิธีนี้ควบคู่กันไป

ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมสอนให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ดังจะเห็นได้จากมุมการเรียนรู้ในรูปแบบชุดการเรียนรู้จะให้ความรู้คุณธรรมจริยธรรมในด้านต่าง ๆ เช่น ความกตัญญู เมตตา กรุณา อุดมคติ ซื่อสัตย์ มีสติ พุทธเจ้าไพเราะ ขยัน เสียสละ สามัคคี ไม่โลภ ไม่โกรธ ฯลฯ เมื่อเด็กได้รับความรู้เหล่านี้ก็จะปลูกฝังให้เด็กมีค่านิยมในคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งนำทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรมมาใช้ นอกจากนี้ ศูนย์การเรียนรู้ที่ได้พัฒนาขึ้นอยู่ในแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม คือ การปลูกฝังจริยธรรมด้วยให้ความรู้ นำสู่ค่านิยม การให้เหตุผล เป็นต้น

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยไปใช้

1) จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียนประถมศึกษา พระภิกษุ มีความต้องการให้ศูนย์คุณธรรมจริยธรรมขึ้นมาโดยตั้งอยู่ที่วัดหรือโรงเรียนประถมศึกษา น่าจะได้นำผลการวิจัยครั้งนี้ คือ ต้นแบบชิ้นงาน คือ ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมไปดำเนินการจัดตั้งได้ เพราะผ่านการประเมินรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิและผ่านการทดลองใช้ในระยะเวลาหนึ่งแล้ว

2) ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กประถมศึกษาควรจัดตั้งที่วัดเปิดให้บริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา 8.00-17.00 น.

3) ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมจำเป็นต้องมีบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ในศูนย์ อาจเป็นบุคคลในชุมชนที่เป็นอาสาสมัคร ที่ให้คำแนะนำและคอยช่วยเหลือเด็ก ในกรณีที่เด็กมีปัญหาในการเรียนรู้ที่มุมการเรียนรู้ โดยชุดการเรียนรู้

4) ในการนำศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมไปใช้ไม่จำเป็นต้องมีทุกส่วนประกอบของศูนย์การเรียนรู้ ในการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการจัดมุมการเรียนรู้ 2 มุม คือ มุมสื่อสิ่งพิมพ์ และมุมสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีกล่องสำหรับวางชุดการเรียนรู้ จัดห้องสมุด ห้องเสวนาธรรม คูหารายบุคคล ส่วนประกอบของศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นลานปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ศาลาพักผ่อน ห้องประชุม ไม่ได้จัดให้มีขึ้นเพราะต้องใช้เวลาหาสถานที่และงบประมาณค่อนข้างมากในการจัดตั้ง

5) ในการทดลองใช้ศูนย์การเรียนรู้ครั้งนี้ ได้จัดทำชุดการเรียนรู้จำนวน 23 ชุด ในแต่ละชุดการเรียนรู้มีชุดการเรียนรู้ย่อย ซึ่งพอเพียงกับนักเรียนจำนวน 40 คน เมื่อมาใช้บริการในแต่ละครั้ง

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ในการวิจัยครั้งนี้ ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมที่พัฒนาขึ้นได้ทดลองใช้กับเด็กประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 คือ ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ปีที่ 5 และปีที่ 6 ซึ่งพบว่า นักเรียนชอบเรียนในศูนย์การเรียนรู้ ชอบเรียนด้วยชุดการเรียนรู้ระดับมาก (ค่าเฉลี่ยสูงสุด $\bar{x} = 3.00$) และสอนให้เป็นคนดี ($\bar{x} = 2.95$) น่าจะมีการวิจัยครั้งต่อไป พัฒนาศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม สำหรับเด็กประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 1 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ปีที่ 2 และปีที่ 3 ทั้งนี้เพราะการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควรดำเนินการตั้งแต่ยังเยาว์วัยเพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรมจริยธรรม และศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 1 จะแตกต่างกว่าช่วงชั้นปีที่ 2 หรือไม่

2) ในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมควรตั้งอยู่ที่วัด น่าจะได้มีการวิจัยถึงความเป็นไปได้ มีการวิเคราะห์และประเมินสถาบันทางศาสนาว่ามีจุดแข็งหรือจุดแกร่ง จุดอ่อน โอกาส และความเสี่ยงใดบ้าง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการตัดสินใจ

3) ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมที่จะจัดตั้งขึ้นนี้บุคคลหลายฝ่ายมีความเห็นว่า ควรนำผลการเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมไปใช้ น่าจะมีการวิจัยครั้งต่อไป พัฒนาระบบการประเมินและเทียบโอนการเรียนในศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมจะมีวิธีการประเมิน เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน เกณฑ์ในการประเมิน การเก็บรวบรวมและแนวทางการเทียบโอน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมต่อไป